

פ' ל'). וע"כ עשו שהי' בוחר בתאוות לבו ולא חפץ להיות שומר הברית הי' שונא לתורה. וע"כ כאשר היו בישראל שני החטאים הנ"ל, שהיו מסופקים אם הש"י מתנהג עמהם לפי מעשיהם, ועבירה גוררת עבירה שרפו ידיהם מן התורה, ע"כ בא עליהם עמלק כחו של עשו שהי' שונא לשני הדברים האלה, וע"כ מרע"ה כשבא להלחם בעמלק תמכו בידיו שני זכותים אלו, זכות כהונה שהיא עבודת הקרבנות, וזכות המלכות, כי מלכות ישראל היא כח התורה כדכתיב (משלי ח') בי מלכים ימלוכו, והמלך הי' הס"ת עמו תמיד וקרא בו כל ימי חייו, ועושה לו כיס ותולה בצוארו, ותורה שבע"פ היא מלכות כמ"ש בזה"ק וכמ"ש בתדב"א רבה (פ"ג) שאמר דהמע"ה שהקב"ה כרת לי ברית שאני אהי' בקי במקרא ובמשנה בהלכות ובאגדות שנא' כי לא כן בייתי עם אל כי ברית עולם שם לי ערוכה בכל ושמורה וגו' ואין ברית אלא תורה וכו' ערוכה בכל במקרא במשנה בהלכות באגדות ושמורה שיהיו ד"ת שמורים בי לעולם ולעולמי עולמים, וע"כ בזכות שתי אלה התגבר על עמלק:

וילחם עם ישראל ברפידים ואמרו ז"ל שרפו ידיהם מן התורה, ויש להבין הלא עדיין לא ניתנה להם תורה, ואם נאמר דקאי על הפרשיות שניתנו להם במרה, מ"מ מצות ת"ת בודאי רק מסיני נצטוו עלי', ולמה הגיע להם עונש על רפיון ידיהם מהתורה, ונראה לפרש דהנה בעודם במצרים הודיע להם מרע"ה מאמר השי"ת תעבדון את האלקים על ההר הזה, ואיתא במדרש (ש"ר פ' כ"ג) שא"ל על ים סוף בואו ופרעו את השטר, הרי שידעו זה מראש, וכתבו המפרשים שספרו ספירה יום יום והיו משתוקקים מאד לבוא ליום הנכבד ההוא, והנה בודאי ידעו כי לקבלת התורה צריכין הזדככות רבה, וכמו שבאמת הי' כך שפסקה זוהמתן, וע"כ כשהגיעו לרפידים שהוא המסע האחרון קרוב לסיני והיו סבורין מקודם שכאשר יגיעו לעת ההיא כבר יהיו מזוככים כראוי ומוכנים לקבלת התורה, אבל כאשר עשו חשבון הנפש מצאו עצמם עדיין רחוקים מזה ורפו ידיהם כמתיאשים שבעוד

ימים ספורים יגיעו להזדככות כראוי, וזה שרפו ידיהם מן התורה שעתידין לקבל, והוא ממש כלשון שהביאו ז"ל (ירמי' מ"ז) לא הפנו אבות אל בנים מרפיון ידיהם, ששם נאמר על מורך הלב מפחד המלחמה שנגד פניהם והיו בעצמם כמתיאשים, וזה הי' נחשב להם לחטא, כי יש לו לאדם לבטוח בהשי"ת ולעשות ככל אשר נצטווה, כי אין מעצור לד' להושיע ברגע אחד, כי מאחר שהאדם עושה כמון שנצטווה והוא שליח השי"ת, הרי שלוחו של אדם כמותו, וכל מה שעושה הרי הוא כאלו השי"ת הוא העושה, ובודאי סוף הכבוד לבוא ואין שכירות משתלמת אלא לבסוף, ובכן איננו רחוק לאיש שעדיין איננו מזוכך שבעוד זמן קטן יגיע לשלימות אם הוא רק עושה מצוות השי"ת בתמימות כמו שנצטווה, כי אולי בעוד זמן קטן זה יקבל שכרו בפעם אחת מכל מה שעשה עד הנה, ואז ימצא עצמו מזוכך בפעם אחת, כי גם זה מתנת השי"ת היא, ולא יפה עשו החשבון על להבא, שבזה הסירו, הבטחון מהשי"ת וחשבו שההזדככות צריכה לבוא מעצמם ואיננה מתנה מהשי"ת, וזה שקר כנ"ל, ובאמת שבעוד ימים מספר אח"כ כשבאו לסיני פסקה זוהמתן, וזה בכלל אמרם ז"ל אם שקרת במדות ומשקלות הוי דואג מגירוי דאויב וע"כ בא עמלק שורש השקר, ועוד שכאשר רפו ידיהם ונתיאשו ונתקררו בעבודה משכו עליהם את עמלק וקררם עוד יותר כמו שכתבו בפירוש אשר קרך, וכעין זה עצמו הי' חטא מרגלים שחשבו עצמם שאינם ראויים לנצח את מלכי כנען וחזק הוא ממנו כמו שכתבנו במק"א, ומה כתוב שם וירד העמלקי והכנעני וגו'. [ועפ"י הדברים האלה יש לפרש עוד מה שדקדקנו במאמר הקודם שבכתוב נאמר החטא על ריב בנ"י את ה' וחז"ל הזכירו רק שרפו ידיהם מן התורה, ואמרנו שם דהא בהא תליא עפ"י מאמר כ"ק אבי אדמו"ר הכ"מ עש"ה, ולדרכנו זה יש עוד לפרש מה דהא בהא תליא, עפ"י הדברים הנאמרים שם שהיו מסופקים אם השי"ת מתנהג עפ"י מעשיהם מדה במדה, או שהשי"ת נותן להם הכל בחסד עליון אף שלא עפ"י מעשיהם עי"ש, כי באם השי"ת

מתנהג עמהם כפי מעשיהם, יצדק לומר שאין שכירות משתלמת אלא בסוף, ואם עדיין אינו מרגיש אין ראי' דשמא למחר יגיע הסוף וישתלם הכל בפעם אחת, אבל אם נאמר שהכל מצד החסד מה יתרון ליום מחר מהיום, אלא ודאי אין זו מתנה מהשי"ת כנ"ל, וכיון שלא מצאו עצמם בעת ההיא מזוככים ומוכנים רפו ידיהם]:

ולדרכנו זה נוכל לפרש חטא שאול המלך. דהנה כתיב ויחלוש יהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב ופירש"י ולא הרגם כולם מכאן אנו למדים שעשו עפ"י הדיבור של שכינה. ויש לפרש הטעם, שמאחר שישאל עדיין לא היו בשלימות. שהרי עוד לא קיבלו התורה ולא באו לארץ, ולאחר מחיית עמלק צריך להיות הכל בשלימות, השם שלם והכסא שלם, וכמו שאין ליטול הקליפה מהפרי טרם נתבשל כל צרכו, כן נמי נצטוו שלא למחות עדיין זכר עמלק לגמרי, רק כאשר יניח ה' וגו' אחר ביאתן לארץ והעמידו עליהם מלך שאז היו מוכנים לתיקון הכללי. כן הבנתי ממדרש ריש פ' משפטים. והנה שאול המלך בצדקתו וענותנותו היתירה לא מצא א"ע כלי מוכן לתקון הכללי, ובודאי מצא בעצמו חסרונות למכביר כדרך הצדיקים הגדולים, וכידוע ממעשה דרב סעדי' גאון על קוצר עבודה, וע"כ שפט שבודאי השי"ת הצופה ומביט ויודע סתרי לבב האדם לא צוה רק על מלחמה פשוטה כמ"ש מלחמה לה' בעמלק מדור דור, שע"כ הפי' שלא ימחה שמו בפעם אחת, כי שוב לא תשאר מלחמה לדור אחר, וע"כ חשב שגם לשמואל לא נאמר בנבואה רק לך והכית את עמלק והחרמתם את כל אשר לו ולא תחמול עליו, ומכאן ואילך והמתה מאיש ועד אשה הם דברי שמואל בעצמו שדייק מלשון והחרמתם את כל אשר לו [כמ"ש באלשיך עפ"י דרכו] כי האדם יראה לעינים ושמואל מחזיקו לצדיק גמור, וע"כ הגיעה העת למחות שמו לגמרי, אבל השי"ת יודע נקודת לבבו בודאי לא צוה כן, כמו שאין נכון ליטול הקליפה מהפרי קודם שנתבשל וכנ"ל. או יש לומר בפשיטות שאפילו הי' הציווי למחות שמו של עמלק

לגמרי, היינו בכלל ציווי זה שיהי' גם כן כלי מוכשר לזה, ומאחר שאדם הוא בעל בחירה ובבחירתו עדיין לא הגיע למדה זו שוב אין עליו החיוב ואפשר שאינו רשאי למחות שמו לגמרי כנ"ל. וזה שהוכיחו שמואל אחר כך אם קטן אתה בעיניך ראש שבטי ישראל אתה, שזה המאמר מראה בעליל כדברינו. שחטא שאול הי' שהחזיק עצמו לקטן. אבל שמואל הוכיחו על זה בשתי טענות, א' כי לו יהי' שאתה מצד עצמך אינך ראוי, אבל מכל מקום הלא ראש שבטי ישראל אתה וימשחך ה' למלך על ישראל, ואם כן מה שאתה עושה מתיחס לכלל ישראל, ועל עצמך אתה רשאי לומר שאינך ראוי אבל לא על כלל ישראל, והטענה השנית הלא וישלחך ה' בדרך, היינו שאתה שליח ה' ושלוחו של אדם כמותו כנ"ל ובשביל שתעשה מצות ה' בתמימות תשלם את נפשך, וברגע שהוא תיעשה כלי מוכן לזה כי סוף הכבוד לבוא, ואין לך להתחכם יותר ולעשות חשבונות בלתי צודקים, והי' לך לבטוח בהשי"ת שבודאי תהיו מוכנים. והוא ממש כעין חטא רפידים שרפו ידיהם מן התורה, וכמו שאז מחמת חטא זה בא עמלק, כ"כ מחמת חטא שאול בא אחר כך המן בימי מרדכי ואסתר כאמרם ז"ל במדרשים, שאז הי' גם כן ביד ישראל כעין חטא זה שנהנו מסעודתו של אותו רשע שעשה משום שהגיעו שבעים שנה לגלות בבל ולא איפרקו אמר תו ודאי לא מיפרקי כמבואר בגמ' (מגילה י"א:), וכאשר באו לאותה סעודה נראו כמתיאשים מן הגאולה, והוא כעין חטא רפידים הנ"ל, ע"כ יצא אז העונש לפועל:

בהפטרה לפרשת זכור (שמואל א' ט"ו) ויוגד לשמואל לאמר בא שאול הכרמלה והנה מציב לו יד, ופרש"י בונה לו מזבח הוא המזבח שנאמר באליהו וירפא את מזבח ה' ההרוס. ואינו מובן כי המזבח של אליהו הוא בהר הכרמל נחלת בני אשר צפונית מערבית של א"י, ורחוק הוא שיהי' כרמל הנאמר בשאול זה הר הכרמל, שהרי הוא בא ממלחמת עמלק שהוא בנגב א"י.

ואיך יעבור עם הבזה עד קצה א"י השני לחלוק הבזה, וגם הוא רחוק מגלגל מהלך כמה ימים, ובודאי כרמל זה הוא בארץ יהודה כמבואר ביהושע (ט"ו נ"ה), ונאמר עוד (שמ"א כ"ה) ואיש במעון ומעשהו בכרמל והוא לא רחוק מגלגל. ולדעתי רבותינו הקדושים רמזו לנו דבר עמוק, כי כל דבריהם דברי חכמה, כי חטא שואל הי' שטעה להורות הוראת שעה, אף שידע מה שנאמר בתורה תמחה את זכר עמלק, שפירש"י אפי' בהמה שלא יאמר בהמה זו משל עמלק היתה, מ"מ חשב מאחר שהוא אינו מוכן לזה כמ"ש במאמר הקודם יכול להורות הוראת שעה שלא למחות שמו לגמרי, וכמו שיהושע לא הרגם כולם רק חתך ראשי גבורים שלהם שהי' עפ"י הדיבור, כ"כ חשב שהוא בכח המלוכה יכול ג"כ להורות הוראת שעה בזה, ועי' בי"ב דרשות להר"ז דהא דב"ד מכין ועונשין שלא מה"ת לא לעבור על ד"ת רק לעשות סיג לתורה זה שייך למלך, ובמקום שאין מלך יכול הב"ד לעשות כן. ע"כ חשב שכמו שיכול לעשות למגדר מילתא הוראת שעה, כ"כ מותר לו להורות בזה שלא למחות שמם לגמרי, כמו שאין ראוי ליטול הקליפה מהפרי טרם שיתבשל, והוא ג"כ כעין למיגדר מילתא שלא יבוא לידי קלקול, אבל טעה בזה, שאין להורות הוראת שעה רק למגדר מילתא ממש, היינו כשרואה שהעם פרוצים בדבר אחד, או רק עפ"י נביא כמו יהושע שעשה עפ"י הדיבור, אף שאז לא הי' לעבור על ד"ת שהרי עד אז לא נצטוו למחות זכר עמלק, או אליהו בהר הכרמל שהקריב בשעת איסור הבמות שהי' עפ"י הדיבור כמ"ש (מל"א י"ח ל"ו) ובדברך עשיתי וגו' ופרש"י שהקרבתי בבמה בשעת איסור הבמות, וא"כ מה שקלקל שואל בהוראתו הוראת שעה שלא כד"ת נתקן ע"י אלי' שהורה הוראת שעה כדין וכדת, וזהו שריפא את מזבח ה' ההרוס. והבן:

במד"ר (פ' ג') ויקח לו את כל אלה, רבנן ורשב"י, רבנן אמרי כל הכפרות

הראה הקב"ה לא"א ועשירית האיפה לא הראה לו, ורשב"י אמר אף עשירית האיפה הראה לו נאמר כאן אלה ונאמר להלן מאלה מה אלה האמור כאן עשירית האיפה וכו' ואל אלקינו כי ירבה לסלוח הקב"ה ויתר לנו סליחה אחת משלו ואיזו זו עשירית האיפה. הנה עשירית האיפה שבאה לכפרה היא מנחת חוטא שהיא בלי שמן ובלי לבונה, ובמדרש (שם סי' ז') אין שמן אלא תורה ואין שמן אלא מעש"ט וכן הוא אומר לריח שמניך טובים וגו', ולבונה היא זכות אבות ואמהות כדאיתא במד"ר פ' נשא (פ' ט' סי' י"ג) שנא' אל גבעת הלבונה, והנה כל קרבנות הבאים לכפרה הם מצד החסד, שמידת הדין אומרת נפש החוטאת היא תמות רק התורה שנקראת תורת חסד אמרה יביא קרבן ויתכפר לו, וע"כ אאע"ה שמדתו חסד הראה לו כל הכפרות להורות לו שזה הוא מצד מדתו, אבל עשירית האיפה שהוא בלא שמן ולבונה רומז לכפרה על איש שאין בו לא תורה ולא מעש"ט ולא זכות אבות כי הבוחר בדרכיהם והעושה כמעשיהם מתקיים עליהם כבמדרש (ב"ר פ' ע"ו), וכפרה על איש כזה גם מדת החסד לא תספיק, כי מדת החסד לעולם צריכה למדת משפט למי ראוי לעשות חסד, דאל"כ היו כל הרשעים זוכין מצד מדת החסד, וע"כ תמצא באברהם שנא' כי ידעתיו וגו' לעשות צדקה ומשפט, משום שלעולם למדת הצדקה שהוא מדת חסד צריך משפט, וכבר כתבנו בזה במק"א, ע"כ לא הראה זה לאאע"י באשר כפרה זו לא באה ממדתו, ורשב"י אמר שאף עשירית האיפה הראה לו, שמאחר שעשה תשובה, דאל"ה זבח רשעים תועבה, א"כ שוב אין לומר עליו אינו בוחר בדרכיהם, אף שעדיין אין בו לא תורה ולא מעש"ט, גם זו היא מדתו של אאע"ה לקרב רחוקים כמ"ש ואת הנפש אשר עשו בחרן, ר"ש אמר שהקב"ה ויתר סליחה אחת משלו, דעכ"פ יש בכל איש ישראל חלק אלוה ממעל, ומצד אותה הנקודה הוא ראוי לקבל החסד, וזהו כפרה אחת משלו והבן, ובזה תוכחת מוסר לבל יפול לב האדם עליו אף שהוא בתכלית הריחוק מהקדושה והוא בלא תורה ומעש"ט.